

Vršnjačko zlostavljanje i stavovi prema maskulinosti u hrvatskim školama

Gereš, Natko

Professional thesis / Završni specijalistički

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, School of Medicine / Sveučilište u Zagrebu, Medicinski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:105:045721>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-30**

Repository / Repozitorij:

[Dr Med - University of Zagreb School of Medicine Digital Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MEDICINSKI FAKULTET**

Natko Gereš

**Vršnjačko zlostavljanje i stavovi prema
maskuliniteti u hrvatskim školama:
bihevioralne i emocionalne značajke
učenika koji zlostavljaju druge**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
MEDICINSKI FAKULTET**

Natko Gereš

**Vršnjačko zlostavljanje i stavovi prema
maskulnosti u hrvatskim školama:
bihevioralne i emocionalne značajke
učenika koji zlostavljaju druge**

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2020.

Rad *Bullying and Attitudes Toward Masculinity in Croatian Schools: Behavioral and Emotional Characteristics of Students Who Bully Others*, autora: Natko Gereš, Pamela Orpinas, Urelija Rodin, Danijela Štimac-Grbić i Aida Mujkić, objavljen je u časopisu *Journal of Interpersonal Violence* 2018, i prihvaćen je dana 29.4.2019. broj 380-59-10104-19-1894/2 temeljem članka 32. Pravilnika o poslijediplomskim specijalističkim studijima kao ekvivalent završnog specijalističkog rada prvog autora, na Poslijediplomskom specijalističkom studiju *Javno zdravstvo* na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

Rad je izrađen u Školi narodnog zdravlja Andrija Štampar, Katedra za socijalnu medicinu i organizaciju zdravstvene zaštite, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Voditelj rada: mentorica prof. dr. sc. Aida Mujkić

Redni broj rada: _____

Ovo istraživanje djelomično je financiralo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske. Autor se zahvaljuje svima koji su značajno doprinijeli istraživanju, posebno su-autorici originalnog članka, profesorici Pamela Orpinas.

.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. UZORAK I METODE.....	4
3. REZULTATI.....	9
4. RASPRAVA I ZAKLJUČAK.....	12
5. SAŽETAK NA HRVATSKOM.....	16
6. ABSTRACT IN ENGLISH.....	17
7. LITERATURA.....	18
8. ŽIVOTOPIS.....	22

1. UVOD

Vršnjačko zlostavljanje se odnosi na neželjeno agresivno ponašanje (ili ponašanja) od strane druge mlade osobe ili grupe mladih osoba, koji nisu braća, sestre ili romantični partneri, a koje uključuje očitu ili doživljenu nejednakost u moći (1). Iako je poznato da je viktimizacija zbog vršnjačkog zlostavljanja važan javnozdravstveni problem s brojnim posljedicama za žrtve (2-3), ovim istraživanjem istražili smo karakteristike počinitelja, za koje vršnjačko zlostavljanje također može imati dugoročne tjelesne i emocionalne posljedice (4). Teorija i istraživanja podržavaju pretpostavku da se problematična ponašanja gomilaju, odnosno, da su adolescenti uključeni u jedno ponašanje koje ugrožava zdravlje vjerojatno uključeni i u druga negativna ponašanja (5). Stoga, ovaj rad istražuje da li se adolescenti koji prijavljuju počinjenje vršnjačkog zlostavljanja razlikuju od onih koji ne prijavljuju počinjenje vršnjačkog zlostavljanja u vidu podržavanja normi tradicionalne maskuliniteta, demografskih obilježja, emocionalnih problema i ponašanja koja predstavljaju rizik za zdravlje.

Utjecaj društvenih očekivanja vezanih uz maskulinitet u periodu tranzicije iz adolescencije i dječastva u odraslu dob i muškost aspekt je vršnjačkog zlostavljanja koji dosad nije dovoljno proučavan. Od najranije dobi mladiće se uči da biti pravi muškarac uključuje osiguravati sredstva za obitelj, biti zaštitnik, biti osoba koja se stalno natječe, koristiti agresiju, stalno se dokazivati i natjecati, biti samodostatan i emocionalno udaljen, kao i ne tražiti pomoć kada je ona potrebna. Ukoliko se mladić ponaša suprotno ovim očekivanjima, to sa sobom nosi društveno kažnjavanje i prijetnju od dovođenja u pitanje same muškosti (6). Odlike tradicionalne maskuliniteta mogu se ostvariti i održavati kroz izbjegavanje ženskosti, samodostatnost, agresiju, uspjeh i društveni status i restriktivnu emocionalnost (7). Literatura o povezanosti maskuliniteta i vršnjačkog zlostavljanja. Navarro, Larrañaga i Yubero su zaključili da je agresivnost među muškim i ženskim španjolskim adolescentima povezana s podržavanjem odlika usko vezanih uz rodne norme maskuliniteta (8). Djeca manifestiraju maskulinitet kroz vršnjačko zlostavljanje kako bi se potvrdila u svojoj društvenoj skupini (9).

Paradigma naprežanja rodne uloge, koju je 1982. formulirao i 1996. unaprijedio Pleck, korištena je kao teorijski okvir za ovo istraživanje (10). Ova paradigma pretpostavlja da su rodne uloge društveno izgrađene. Ideologija maskuliniteta, koju čini niz društveno stvorenih ideja i vjerovanja o tome što to znači biti muškarac, ne samo da prihvaća već i nagrađuje agresiju muškaraca (11). Vjerovanja i stavovi skloni prihvaćanju prekomjerne upotrebe agresivnosti povezani su s većom vjerojatnošću sudjelovanja u vršnjačkom zlostavljanju u

ulozi počinitelja, kao i sudjelovanja u drugim oblicima agresivnosti (12-14). Moguće je da su vršnjačko zlostavljanje i drugi oblici nasilnog ponašanja, poput nošenja oružja, podržani kroz ideologiju maskuliniteta i kao takvi dio socijalizacije muškaraca. Ova povezanost s maskulinitetom vjerojatno djelomično objašnjava zašto istraživanja dosljedno pokazuju da je vršnjačko zlostavljanje češće prisutno među muškarcima (15).

Ova studija je, nadalje, istražila povezanost između vršnjačkog zlostavljanja i tri demografske i okolišne značajke: spola počinitelja, vrste škole i obiteljskog blagostanja. Što se tiče spola, brojne studije sugeriraju da su adolescentni skloniji fizičkoj agresivnosti od adolescentica (16). Povezanost između vršnjačkog zlostavljanja i obilježja škole je složena: veličina škole, veličina razrednog odjeljenja ili etnički sastav nisu nužno povezani s vršnjačkim zlostavljanjem (17). Slično tome, pozitivna školska klima vjerojatno ima ulogu u prevenciji eskalacije incidenata vezanih uz vršnjačko zlostavljanje, ali neće nužno smanjiti pojavnost istog (18). Potrebno je dodatno istražiti kako sastav škola u vidu spola utječe na vršnjačko zlostavljanje. Škola je najformalnija institucija u životima adolescenata, koja pruža suvremeni milje u adolescentnim godinama, u kojoj mladi definiraju svoje rodne uloge (19). I dok u školskom okruženju kohabitiraju različite konstrukcije maskuliniteta, škole s pretežno muškom populacijom mogle bi predstavljati utočište za podršku disfunkcionalnijim ponašanjima kroz snažniju podršku stavova sklonosti tradicionalnoj maskulinitetu. Stoga bi proučavanje spolne distribucije moglo biti bitno za razumijevanje vršnjačkog zlostavljanja. Proučavanje socioekonomskog statusa (SES) polučilo je kontradiktorne rezultate, djelomično i zbog nemogućnosti usporedbe s drugim studijama (16,20). Nadalje, literatura nije eksplicitno određena prema tome kako razlike u socioekonomskim okolnostima utječu na stvaranje, utjelovljenje i produkciju maskuliniteta prema okolini. Povezanost između konstrukata vezanih uz maskulinitet i socioekonomskih faktora mogla bi udruženo djelovati na vršnjačko zlostavljanje.

Teorija problema u ponašanju temelji se na pretpostavki da ponašanja koja ugrožavaju zdravlje – na primjer, agresivnost, maloljetničko opijanje ili nošenje oružja, imaju tendenciju koegzistencije i čine sindrom problema u ponašanju (5). Istraživači su proučili povezanost između više ponašanja koja ugrožavaju zdravlje i počinjenja vršnjačkog zlostavljanja. Depresija i suicidalna ideacija prepoznate su kao očite posljedice zlostavljanja; međutim, istraživači su također pronašli snažnu povezanost između počinjenja vršnjačkog zlostavljanja i suicidalne ideacije (21). Kada su promatrani vršnjačko zlostavljanje i nošenje oružja,

metaanaliza koja je uključila istraživanja od 1950. godine nadalje otkriva da će počinitelji vršnjačkog zlostavljanja s većom vjerojatnošću nositi oružje od svojih vršnjaka koji nisu uključeni u vršnjačko zlostavljanje (22). Počinitelji vršnjačkog nasilja također će se vjerojatnije upuštati u korištenje i zlorabu alkohola od onih koji nisu počinitelji (23-25). Počinitelji vršnjačkog zlostavljanja i žrtve istoga nisu nužno pripadnici dvije različite skupine. Istraživanja često zaključuju da su oni koji zlostavljaju druge i sami žrtve vršnjačkog zlostavljanja. Pronađena je povezanost između viktimizacije od vršnjačkog zlostavljanja, kao i počinjenja istoga, sa širokim spektrom negativnih ishoda, poput slabije psihosocijalne adaptacije i problema s mentalnim zdravljem (26). Kada se maskulinitet uzme u obzir, opterećenje rodnim ulogama povećava rizik od psihičkih poremećaja poput depresije kod muškaraca, a nastojanje da se ispune zahtjevi normi maskuliniteta povezani su sa zlorabom supstanci (27-28). Istraživanja sugeriraju i povezanost između počinjenja vršnjačkog zlostavljanja i podržavanja normi tradicionalne maskuliniteta (8).

Svrha ovog istraživanja, provedenog u srednjim školama u Gradu Zagrebu (Hrvatska), bila je procijeniti prevalenciju počinjenja vršnjačkog zlostavljanja te istražiti povezanost počinjenja vršnjačkog zlostavljanja s raznovrsnim emocionalnim i bihevioralnim karakteristikama koje imaju potencijal ugroze zdravlja. Na temelju pregledane literature, istraživanje je vodilo pet hipoteza. Prvo, prevalencija počinjenja vršnjačkog zlostavljanja u srednjim školama u Zagrebu bit će viša među muškim učenicima nego među ženskim učenicama. Drugo, počinjenje vršnjačkog zlostavljanja neće ovisiti o obiteljskom blagostanju. Treće, počinjenje vršnjačkog zlostavljanja ovisit će o vrsti škole, s time da se najviše vršnjačkog zlostavljanja očekuje u pretežno muškim školama. Četvrto, počinjenje vršnjačkog zlostavljanja bit će povezano sa snažnijim podržavanjem normi tradicionalne maskuliniteta među muškim i ženskim učenicima. Peto, počinjenje vršnjačkog zlostavljanja bit će snažno povezano s drugim ponašanjima koja ugrožavaju zdravlje i emocionalnim problemima; točnije, s osjećajem tuge i beznađa te suicidalnom ideacijom, nošenjem oružja, korištenjem alkohola i viktimizacijom od vršnjačkog zlostavljanja.

2. UZORAK I METODE

Uzorak i okruženje

U ovom presječnom istraživanju korišteni su podaci sakupljeni kroz projekt „Croatian Adolescent Masculinity Study“; riječ je o projektu kojeg je podržalo Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, a istraživanje je provedeno u suradnji s Školom narodnog zdravlja „Andrija Štampar“ Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Opći cilj istraživanja bio je istražiti utjecaj podržavanja normi tradicionalne maskuliniteta na ozljede i nasilje među učenicima srednjih škola u Gradu Zagrebu. Sve srednje škole (javne, privatne i vjerske gimnazije te javne strukovne škole; $N=74$) u Gradu Zagrebu pozvane su na sudjelovanje u istraživanju. 22 škole pristale su na sudjelovanje: pet od 20 javnih gimnazija, jedna od četiri vjerske, tri od 14 privatnih gimnazija te 13 od 36 strukovnih škola. Većina sudionika u periodu istraživanja (od listopada do studenog 2015. godine) bila je u dobi od 15 do 17 godina, a svi su bili upisani u druge i treće razrede srednjih škola. Napomena: u Hrvatskoj je obavezno osam godina osnovnog školovanja koje započinje u dobi od šest godina, te tri ili četiri godine srednje škole; dakle, pohađanje drugog odnosno trećeg razreda u hrvatskom sustavu ekvivalent je pohađanju 10. i 11. razreda u drugim sustavima školstva.

Gimnazije pružaju široko obrazovanje s obzirom da pripremaju učenike za fakultet; strukovne škole (s programima u trajanju od tri do četiri godine) omogućavaju učenicima koji završe školu da dobiju strukovnu diplomu, a mogu se odlučiti i dalje fakultetski obrazovati. Populacija strukovnih škola vrlo je često dominantno rodno zastupljena, s obzirom da se pojedine struke percipiraju kao one predodređene za muškarce (na primjer, škole za mehaničare), odnosno za žene (na primjer, škole za medicinske sestre ili frizerke). Gimnazije, kao i neke strukovne škole, u pravilu su izjednačenije prema spolu.

Svi učenici i učenicice drugih i trećih razreda pozvani su na sudjelovanje u istraživanju. Od njih, 84,9% ($N = 4,244$) je ispunilo upitnik do kraja; 10,2% učenika bilo je odsutno iz škole na dan provedbe, 3,2% nije sudjelovalo jer nisu imali dopuštenje roditelja, a 1,7% učenika je osobno odbilo sudjelovanje. Pažljivim pregledom odgovora i potragom za nepravilnostima poput odgovaranja po uzorku ili nepoštivanja propozicija zadanog tipa pitanja, identificirano je 112 upitnika, koji su isključeni iz daljnje analize. Dodatno, za potrebe trenutne studije, isključeno je još 60 upitnika sudionika koji nisu odgovorili na pitanje vezano uz vršnjačko zlostavljanje. Dakle, konačni uzorak za trenutno istraživanje činilo je 4072 sudionika, od čega 2110 učenika i 1962 učenica. Provjerom podataka iz Ureda za obrazovanje, kulturu i sport

Grada Zagreba, ustanovljeno je da je uzorak uključio 22% ukupne populacije učenika drugih i trećih razreda. Većina sudionika rođeno je 1998. ili 1999. godine. Uzorak je pravilno raspoređen među drugim (52,8%) i trećim (47,2%) razredima.

Mjere

Sve mjere koje su izvorno napravljene na engleskom jeziku prevedene su na hrvatski jezik koristeći integriranu metodu prijevoda i kulturalne adaptacije (29). Proces je uključio sastanak sa stručnim odborom za prilagodbu, prijevod od strane dva zasebna prevoditelja, povratni prijevod, zaključni sastanak te pred-testiranje za usporedbu izvornih stavaka sa stavkama na ciljnom jeziku. Pitanja o vršnjačkom zlostavljanju, osjećaju tuge i beznađa, suicidalnoj ideaciji, korištenju alkohola i nošenju oružja pribavljena su iz studije „2013 Youth Risk Behavior Survey“ – YRBS (30).

Vršnjačko zlostavljanje. Sljedeća izjava prethodila je trima pitanjima o vršnjačkom zlostavljanju: „Školskim zlostavljanjem smatramo ono ponašanje kad jedan ili više učenika neprestano ismijavaju, prijete, šire glasine o nekome, udaraju, guraju ili ozljeđuju drugoga učenika. Nije riječ o zlostavljanju kada se dva učenika otprilike iste snage ili moći svađaju, fizički sukobljavaju ili međusobno zadirkuju.“

Počinj enje vršnjačkog zlostavljanja mjereno je koristeći jedno pitanje iz prilagođenog upitnika iz studije „2013 Youth Risk Behavior Survey“ („Tijekom posljednjih 12 mjeseci jesi li nad nekim izvršio/la školsko zlostavljanje?“), a viktimizacija od vršnjačkog zlostavljanja mjerena je koristeći dva pitanja iz istog upitnika („Tijekom posljednjih 12 mjeseci jesi li ikada bio/la žrtva školskog zlostavljanja na području škole?“, „ Tijekom posljednjih 12 mjeseci jesi li ikada bio/la žrtva elektroničkoga školskog zlostavljanja? Ubroji školsko zlostavljanje putem e-maila, poruka putem servisa za razmjenu poruka ili društvenih mreža, SMS-a ili internetskih stranica.“) Mogućnosti odgovora bile su *da* i *ne*.

Vrsta škole. Škole koje su sudjelovale podijeljene su u četiri kategorije: gimnazije (škole miješane spolne raspodjele), strukovne škole pretežno muške populacije, strukovne škole pretežno ženske populacije i strukovne škole miješane spolne raspodjele.

Bogatstvo. Skala obiteljskog blagostanja (Family affluence scale – FAS) korištena je kao indikator obiteljskog blagostanja (16). Mjera uključuje pitanja o posjedovanju računala, prijenosnih računala ili tableta u obitelji (kategorije odgovora bile su: *niti jedno, jedno, dva i dva i više*); broj automobila u obitelji (kategorije odgovora bile su: *niti jedan, jedan i dva ili*

više); vlastita spavaća soba (kategorije odgovora bile su: *da* i *ne*); broj kupaonica u obiteljskom domu (kategorije odgovora bile su: *niti jedna, jedna i dvije ili više*); frekvencija provođenja praznika izvan Hrvatske (kategorije odgovora bile su: *niti jednom, jednom, dva puta i dva puta ili više*). Konačni rezultati skale računaju se kao suma ovih stavki, a rezultati su mogući u rasponu od nula do 13; viši rezultati odraz su većeg obiteljskog bogatstva.

Maskulinitet. Koristili smo skalu „The Male Role Norms Inventory (MRNI)—Adolescent revised“ kako bi izmjerili stavove koji podržavaju norme tradicionalne maskuliniteta i vjerovanja o prikladnom ponašanju muških adolescenata (31). Ispitanici su označili razinu slaganja sa svakom od ponuđenih izjava na skali po Likertu u rasponu od 7 bodova (1=*u potpunosti se ne slažem* do 7=*u potpunosti se slažem*). Ukupna skala koju je inicijalno predložio autor Levant, sastoji se od 41 stavke ($\alpha = 0,93$), a uključuje pet pod-skala: skalu za izbjegavanje femininosti (osam stavki, $\alpha = 0,83$; na primjer, „Mladićima ne bi trebalo biti dopušteno nositi suknje“), skalu za samodostatnost (šest stavki, $\alpha = 0,67$; na primjer, „Mladić bi trebao biti sposoban samostalno donijeti odluku bez traženja pomoći“), skalu za agresivnost (osam stavki, $\alpha = 0,75$; na primjer, „Mladić bi trebao braniti svoju sestru, čak i ako je to opasno“), skalu za uspjeh/status (osam stavki, $\alpha = 0,69$; na primjer, „U skupini mladića i djevojaka, na mladićima je da sve organiziraju i pokrenu“) i skalu za restriktivnu emocionalnost (11 stavki, $\alpha = 0,83$; na primjer, „Nije u redu da se mladići međusobno grle“). Skale su izračunate kao prosjek stavki, a viši rezultati upućivali su na snažnije podržavanje konstrukta.

Osjećaji tuge ili beznadnosti. Korišteno je jedno pitanje iz upitnika YRBS, a koje je glasilo: „Tijekom posljednjih 12 mjeseci jesi li se ikad osjećao/la toliko tužno ili beznadno gotovo svaki dan dva tjedna ili više zaredom da si prestao/la s nekim uobičajenim aktivnostima?“. Vremenski okvir uključivao je prethodnu godinu, a mogućnosti odgovora bile su *Da* i *Ne*.

Suicidalna ideacija. Za procjenu suicidalne kombinirani su odgovori na dva pitanja, da li su učenici ozbiljno razmatrali pokušati samoubojstvo i da li su pripremili plan za pokušaj samoubojstva. Ispitanici koji su odgovorili pozitivno na jedno ili oba pitanja definirani su kao oni koji su imali suicidalnu ideaciju. Vremenski okvir uključivao je prethodnu godinu, a mogućnosti odgovora bile su *Da* i *Ne*.

Nošenje oružja. Korištena su dva pitanja iz upitnika YRBS koja su korištena za procjenu nošenja oružja. Sudionici su naveli broj dana u 30 dana prije ispunjavanja upitnika tijekom

kojih su nosili oružje poput pištolja, noža ili palice, kao i broj dana tijekom kojih su nosili oružje u školskom okruženju.

Osjećaj nesigurnosti u školi. Učenici su naveli broj dana u kojima su propustili školu zbog osjećaja nesigurnosti na putu u školu ili iz škole ili u samoj školi. Vremenski okvir za pitanja uključivao je 30 dana prije ispunjavanja upitnika. Mogućnosti odgovora bile su *0 dana, 2 ili 3 dana, 4 ili 5 dana i 6 ili više dana.*

Alkohol. Korištena su dva pitanja iz upitnika YRBS za mjerenje broja dana tijekom kojih su učenici pili alkohol i to najmanje jedno piće kao i broja dana tijekom kojih su popili pet ili više pića za redom (opijanje). Vremenski okvir za pitanja uključivao je 30 dana prije ispunjavanja upitnika. Mogućnosti odgovora bile su *0 dana, 1 ili 2 dana, 3 do 5 dana, 6 do 9 dana, 10 do 19 dana, 20 do 29 dana i Svih 30 dana.*

Postupci

Osoblje škola podijelilo je pismo roditeljima kojima ih obavještava o provedbi upitnika; roditelji koji su bili protiv sudjelovanja njihove djece u istraživanju vratili su pismo školi. Nadalje, učenici su sudjelovali ako su i sami pristali na sudjelovanje prije samog ispunjavanja upitnika. Uvježbani sakupljači podataka proveli su upitnik tijekom nastavnog sata, a za ispunjavanje upitnika korištena je olovka i papirnati upitnik. Škole nisu primile nikakvu nagradu za sudjelovanje u istraživanju. Ispunjavanje upitnika trajalo je, u prosjeku, manje od 45 minuta. Učenici koji nisu bili u školi na dan ispunjavanja upitnika nisu sudjelovali u istraživanju. Etičko povjerenstvo Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu prethodno je odobrilo sve postupke u tijeku istraživanja.

Statistička obrada

S obzirom na veliku razliku u odnosu na spol kod učenika koji su prijavili počinjenje vršnjačkog zlostavljanja, obrada je provedena zasebno za sudionike odnosno za sudionice. Statistička obrada provedena je koristeći statistički program SPSS, i to verziju 25 (www.ibm.com/spss).

Za usporedbu rezultata između ispitanika koji su počinili vršnjačko zlostavljanje i onih koji nisu počinili vršnjačko zlostavljanje, korišten je hi-kvadrat test za dihotomne varijable, a t-test nezavisnih varijabli za obiteljsko blagostanje i skale maskuliniteta. Konačno, korištena je logistička regresija za procjenu učinka višestrukih prediktorskih varijabli na izgled počinjenja vršnjačkog zlostavljanja. Prediktorske varijable bile su vrsta škole (strukovna škola

ili gimnazija), obiteljsko blagostanje, osjećaji tuge ili beznada, suicidalna ideacija, nošenje oružja u školi i izvan nje, izostajanje iz škole zbog osjećaja nesigurnosti, korištenje alkohola i opijanje, viktimizacija od vršnjačkog zlostavljanja (fizička i elektronska) te podržavanje normi tradicionalne maskuliniteta.

3. REZULTATI

Značajno više učenika (12,7%, 268 od 2110) od učenica (5,8%, 113 od 1962) počinilo je vršnjačko zlostavljanje, $\chi^2(1) = 57,77, p < 0,001$. Što se tiče obiteljskog blagostanja, srednje vrijednosti obiteljskog blagostanja bile su značajno više za učenike koji su prijavili počinjenje vršnjačkog zlostavljanja ($M = 7,95, SD = 2,60$) od onih koji nisu prijavili ovakvo ponašanje ($M = 7,58, SD = 2,43$), $F(1, 3967) = 7,76, p = 0,005$. Uzimajući pri analizi u obzir spol, obiteljsko blagostanje je bilo više samo za muške sudionike ($p = 0,042$). Analizom vrste škole, proporcija učenika koji su prijavili počinjenje vršnjačkog zlostavljanja među muškim sudionicima nije se mijenjala ovisno o vrsti škole. Među ženskim sudionicama, primjećene su značajne razlike u počinjenju vršnjačkog zlostavljanja prema vrsti škole, i to na način da je više ispitanica prijavilo počinjenje vršnjačkog zlostavljanja u pretežno muškim strukovnim (12,6%, 13 od 103) i strukovnim školama ujednačenim prema spolu (9,3%, 35 od 378) nego u gimnazijama (5,1%, 33 od 645) i pretežno ženskim strukovnim školama (3,8%, 32 od 836), $\chi^2(3) = 23,71, p < 0,001$.

Za sve pod-skale mjere maskuliniteta MRNI-A-r osim za pod-skalu „Izbjegavanje femininosti“, srednje vrijednosti su bile više za učenike koji su počinili vršnjačko zlostavljanje nego za učenike koji nisu (Tablica 1). Učenici koji su prijavili vršnjačko zlostavljanje s većom su vjerojatnošću podržavali norme tradicionalne maskuliniteta izražene kroz samodostatnost, agresivnost, uspjeh/status i restriktivnu emocionalnost, kao i cjelokupni koncept maskuliniteta mjeren kroz ukupnu skalu MRNI-A-r.

Uspoređujući učenike koji su počinili vršnjačko zlostavljanje s onima koji nisu, značajno je više učenika iz prve skupine prijavilo osjećaje tuge i beznađa, suicidalnu ideaciju, nošenje oružja u školi i izvan škole, osjećaj nesigurnosti u školi, pijenje alkohola, opijanje, kao i viktimizaciju kroz fizičko i elektronsko vršnjačko zlostavljanje (Tablica 2).

Unijeli smo demografske, emocionalne i bihevioralne variable u model logističke regresije zasebno za muške i ženske sudionike. Uključena je ukupna skala maskuliniteta, ne njene pod-skale, a s obzirom da je korelacija među pod-skalama bila visoka (raspon = 0,51-0,65. s prosječnom korelacijom od 0,60). Obiteljsko blagostanje, vrsta škole, osjećaji tuge ili beznađa, nošenje oružja u školi i propuštanje škole zbog osjećaja nesigurnosti nisu bili značajno povezani niti za muške niti za ženske ispitanike. S ciljem postizanja jednostavnijeg modela, odstranili smo varijable koje nisu bile značajne i vratili se analizi. Podržavanje normi

tradicionalne maskuliniteti, suicidalna ideacija, nošenje oružja, pijenje alkohola (samo za muške ispitanike), opijanje i viktimizacija od vršnjačkog zlostavljanja (fizička ili elektronska) bili su značajno povezani s povećanom vjerojatnošću počinjenja vršnjačkog zlostavljanja, nakon provjere za ostale varijable (Tablica 3).

Tablica 1 Podržavanje normi tradicionalne maskuliniteti učenika koji su prijavili počinjenje vršnjačkog zlostavljanja nasuprot učenicima koji nisu prijavili počinjenje vršnjačkog zlostavljanja, po spolu

	Počinio zlostavljanje Muško (N=2110)				Počinila zlostavljanje Žensko (N=1962)			
	Ne		Da		Ne		Da	
	Aritm.sredina (SD)	Aritm.sredina (SD)	<i>t-test</i>	<i>P</i>	Aritm. sredina (SD)	Aritm. sredina (SD)	<i>t-test</i>	<i>P</i>
Izbjegavanje femininosti	4,65 (1,35)	4,74 (1,36)	1,00	0,317	3,74 (1,34)	3,99 (1,44)	1,90	0,057
Samodostatnost	3,91 (1,14)	4,09 (1,22)	2,31	0,021	3,34 (1,03)	3,61 (1,25)	2,18	0,032
Agresivnost	4,37 (1,08)	4,70 (1,18)	4,31	0,001	3,68 (1,00)	4,17 (1,24)	4,09	< 0,001
Uspjeh/ status	3,40 (1,02)	3,63 (1,01)	3,36	0,001	2,62 (0,79)	2,90 (0,90)	3,72	< 0,001
Restrikt.emocionalnost	3,67 (1,05)	3,82 (1,06)	2,21	0,027	2,68 (0,80)	3,06 (1,04)	3,81	< 0,001
Ukupno Maskulinitet	3,98 (0,93)	4,17 (0,92)	3,12	0,002	3,17 (0,79)	3,51 (0,99)	3,60	< 0,001

Napomena. Sve dimenzije skale maskuliniteti imaju raspon od 1 do 7, s tim da viši rezultati označavaju jaču podršku dimenzijama. Vremenski okvir za vršnjačko zlostavljanje je 12 mjeseci prije upitnika.

Tablica 2 Bihevioralna i emocionalna obilježja učenika koji su prijavili da su počinili vršnjačko nasilje, po spolu

	Prijavili zlostavljanje ^a				Prijavili zlostavljanje ^a			
	Muško (N=2110)				Žensko (N=1962)			
	Ne N = 1842	Da N = 268	Hi- kvadrat	P	No N = 1849	Yes N = 113	Hi- Kvadrat	P
Tuga, suicidalna ideacija								
Tužan ili beznadan ^a	17,4%	34,8%	45,03	< 0,001	35,5%	55,8%	18,84	< 0,001
Suicidalna ideacija ^a	9,2%	29,5%	91,92	< 0,001	18,9%	42,5%	36,48	< 0,001
Oružje, izostanci								
Nosio oružje ^b	14,7%	35,2%	67,65	< 0,001	3,0%	17,9%	62,24	< 0,001
Nosio oružje u školi ^b	7,7%	21,9%	54,45	< 0,001	1,5%	12,5%	62,75	< 0,001
Izostao zbog nesigurnosti ^b	7,4%	17,4%	29,02	< 0,001	6,6%	17,9%	20,14	< 0,001
Alkohol								
Pio alkohol ^b	70,9%	87,1%	30,64	< 0,001	68,8%	85,6%	14,03	< 0,001
Bio pijan ^b	47,0%	87,9%	44,52	< 0,001	40,6%	64,5%	24,37	< 0,001
Viktimizacija								
Žrtva zlostavljanja u školi ^a	7,0%	28,2%	118,51	< 0,001	7,4%	33,6%	89,83	< 0,001
Žrtva elektr. zlostavljanja ^a	3,9%	15,1%	55,97	< 0,001	5,5%	28,6%	88,98	< 0,001

Napomena. Postoci su označeni u stupcima; broj studenata koji su odgovorili na svako pitanje možda je nešto niži od ukupnog broja. Na primjer, 17,4% (319 od 1835) učenika koji nisu počinili vršnjačko zlostavljanje i 34,8% (93 od 267) koji su počinili vršnjačko zlostavljanje prijavili su osjećaj tuge i beznađa.

^a Vremenski raspon je 12 mjeseci prije upitnika. ^b Vremenski okvir je 30 dana prije upitnika.

Tablica 3 Vjerojatnost počinjenja vršnjačkog zlostavljanja prema podržavanju normi tradicionalne maskuliniteti

	Muško			Žensko		
	OR	95% CI za OR	P	OR	95% CI za OR	P
MRNI	1,27	(1,08, 1,48)	0,003	1,69	(1,32, 2,16)	< 0,001
Suicidalna ideacija ^a	2,47	(1,73, 3,54)	< 0,001	1,76	(1,12, 2,78)	0,015
Nosio oružja ^b	2,08	(1,50, 2,87)	< 0,001	3,54	(1,88, 6,68)	< 0,001
Pio alkohol ^b	2,08	(1,27, 3,41)	0,004			
Bio pijan ^b	1,66	(1,16, 2,38)	0,006	1,91	(1,24, 2,93)	0,003
Žrtva zlostavljanja u školi ^a	4,50	(3,04, 6,66)	< 0,001	3,50	(2,07, 5,92)	< 0,001
Žrtva elektr. zlostavljanja ^a	1,76	(1,06, 2,91)	0,028	2,77	(1,60, 4,80)	< 0,001

Napomena. Obiteljsko blagostanje, vrsta škole, osjećaj tuge ili beznađa, nošenje oružja u školi i izostajanje zbog osjećaja nesigurnosti nisu značajni niti za muške niti za ženske ispitanike; alkohol nije značajan za ženske ispitanike.

^a Vremenski raspon je 12 mjeseci prije upitnika. ^b Vremenski okvir je 30 dana prije upitnika.

4. RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Koristeći veliki uzorak adolescenata iz škola u Gradu Zagrebu, u Hrvatskoj, ovo istraživanje istražilo je karakteristike učenika koji počinjavaju vršnjačko zlostavljanje. Vršnjačko zlostavljanje bilo je povezano s podržavanjem normi tradicionalne maskuliniteta, sa cijelim spektrom ponašanja koja ugrožavaju zdravlje te indikatorima problema s mentalnim zdravljem.

Značajno više učenika od učenica počinilo je zlostavljanje, opisano kao kad jedan ili više učenika neprestano ismijavaju, prijete, šire glasine o nekome, udaraju, guraju ili ozljeđuju drugoga učenika; time je potvrđena naša prva hipoteza. Rezultat ne iznenađuje, s obzirom da su istraživanja opetovano pokazala da muškarci i dječaci prijavljuju agresivnije ponašanje od žena i djevojaka (15). Sveukupno gledajući, počinjenje vršnjačkog zlostavljanja bilo je dva puta prisutnije kod dječaka nego kod djevojaka. Drugu hipotezu vezanu uz obiteljsko blagostanje djelomično smo potvrdili. Nije nađena povezanost između obiteljskog blagostanja i počinjenja vršnjačkog zlostavljanja kod učenika. Međutim, rezultati su pokazali da su muški počinitelji vršnjačkog zlostavljanja dvostruko vjerojatnije boljeg obiteljskog blagostanja od ispitanika koji nisu počinili vršnjačko zlostavljanje. Iako značajna, razlika je bila jako mala. Tippett i Wolke zaključili su da su vršnjačko zlostavljanje i socioekonomski status slabo povezani, s nešto više vršnjačkog zlostavljanja u skupini nižeg socioekonomskog statusa; dakle, ovi autori su upozorili da socioekonomski status pruža ograničenu mogućnost u predviđanju vršnjačkog zlostavljanja (20); s obzirom da su Tippett i Wolke proveli meta-analizu, mjere socioekonomskog statusa varirale su kroz uključenih 19 studija, što komplicira usporedivost s ovim istraživanjem. Autori nadalje predlažu da bi se, osim mjerenja socioekonomskog statusa za predviđanje vršnjačkog zlostavljanja, u obzir trebala uzeti društvena nejednakost koja općenito postoji u društvu. Razumijevanje kako pristajanje uz dominantne, patrijarhalne rodne norme u školama utječe na status studenata moglo bi pomoći u razumijevanju intersekcije socioekonomskog statusa, privilegija i moći, dakle, šire od samog učinka ekonomskog, društvenog i radnog statusa učenika i njihovih obitelji. Naši rezultati sugeriraju da bi modeli koji proučavaju načine kako socioekonomski status predviđa vršnjačko zlostavljanje trebali u obzir uzeti međusobni utjecaj podržavanja normi tradicionalne maskuliniteta u školama sa društvenom pozicijom pojedinaca, koristeći analitičke modele koje uključuju rodne norme i društvene podjele.

Gledajući vrstu škole, očekivali smo da će više vršnjačkog zlostavljanja biti u pretežno muškim školama. Za muške ispitanike nismo našli povezanost između vršnjačkog zlostavljanja i vrste škole. Međutim, ženske ispitanice su u pretežito muškim i spolno ujednačenim strukovnim školama prijavile razine vršnjačkog zlostavljanja slične onima kod muških ispitanika, što naglašava važnost konteksta. Visoke razine počinjenja vršnjačkog zlostavljanja kod učenica u određenim školama jedinstveno su otkriće koje je potrebno i detaljnije istražiti, posebno istražujući vrste zlostavljanja, učinke atmosfere u školi i podržavanje normi tradicionalne maskuliniteta.

Potvrđujući četvrtu hipotezu, pronađena je snažna povezanost između počinjenja vršnjačkog zlostavljanja i podržavanja normi tradicionalne maskuliniteta i za učenike i za učenice, što podržava prethodna istraživanja (8). Nadalje, učenici su, kako zlostavljači tako i nezlostavljači, izrazili snažnije podržavanje normi tradicionalne maskuliniteta od učenica. Ovo saznanje ima važne implikacije za napore u prevenciji vršnjačkog zlostavljanja. Istraživači i edukatori koji rade na prevenciji vršnjačkog zlostavljanja trebali bi evaluirati moguć učinak inkorporiranja rodno transformativne dimenzije koja promovira pozitivan put prema afirmaciji muškosti, naspram zlostavljanju vršnjaka. Rodno transformativni pristupi pružaju prostor za adolescente, kako dječake tako i djevojke, za propitivanje štetnih rodni normi koje inače utječu na njihovo zdravlje i blagostanje; takav pristup trebao bi biti korišten za kreiranje pozitivne atmosfere nenasilja, zdravlja, empatije i brige, a ove discipline trebale bi biti prepoznate kao preferirane karakteristike maskuliniteta (32). Dublja analiza je potrebna za bolje razumijevanje kako individualne dimenzije maskuliniteta utječu na vršnjačko zlostavljanje i druga ponašanja koja predstavljaju rizik za zdravlje.

Konačno, naša peta hipoteza je potvrđena. Za učenike i učenice, ispitanici koji su prijavili počinjenje vršnjačkog zlostavljanja su značajno vjerojatnije od ne-počinitelja prijavili osjećaje tuge ili beznade, suicidalnu ideaciju, nošenje oružja, korištenje alkohola i viktimizaciju zbog vršnjačkog zlostavljanja. Buduća istraživanja su, slično ovome, demonstrirala kako je vršnjačko zlostavljanje povezano s društvenim problemima, eksternalizirajućim bihevioralnim problemima i agresijom (33), emocionalnim problemima i pokušajima suicida (2), slabijom psihosocijalnom prilagodbom, problemima s mentalnim zdravljem i viktimizacijom zbog vršnjačkog nasilja (26), uporabom i zluporabom alkohola (25,34) te nošenjem oružja (22). Prevalencija nošenja oružja na području škole ili izvan područja škole bila je visoka i zahtijeva dodatnu analizu. Limitacija ovog istraživanja je nedostatak informacija o tipu oružja

(pištolj, nož ili palica). Nošenje oružja prethodno je povezano sa slabijim odnosima s roditeljima te negativnim iskustvima u djetinjstvu (35,36). Koegzistencija ovih bihevioralnih i emocionalnih problema među učenicima koji počinjavaju vršnjačko nasilje je ozbiljan javnozdravstveni problem. Svako od ovih ponašanja je problem za sebe, ali njihova kombinacija povećava mogućnost ozljeda. Umjesto da se na počinitelje gleda samo kroz prizmu agresivnosti, rješenja vršnjačkog zlostavljanja trebaju biti šira, uključujući procjenu mogućih problema mentalnog zdravlja u procesu traženja preventivnih i kurativnih rješenja.

Ovo istraživanje ima neka ograničenja. Studija je presječna te, stoga, ne pruža dokaze o vremenskoj ili uzročnoj povezanosti. Iako su na sudjelovanje pozvane sve škole u Gradu Zagrebu, dvije trećine škola se nije odazvalo. Učenici u ovim školama mogli bi se razlikovati od ovih koji su sudjelovali u istraživanju. Međutim, uzorak ovog istraživanja je velik i dolazi iz različitih vrsti škola (strukovne škole, gimnazije), što osnažuje rezultate. Još jedno ograničenje istraživanja je u tome što je počinjenje vršnjačkog zlostavljanja procijenjeno koristeći jedno jedino pitanje, što bi moglo biti uzrok pristranosti s obzirom da odgovor ovisi o vlastitoj percepciji pitanja; blaži oblici agresije možda su na ovaj način prošli nezapaženo i nisu prijavljeni, ukoliko ih počinitelji ne percipiraju kao vršnjačko zlostavljanje. U procesu odabira pitanja uzeli smo u obzir duljinu upitnika (trudeći se da je upitnik dovoljno kratak da se može provesti uspješno) i nedostatak skala adaptiranih za hrvatsku kulturu. Druga istraživanja temeljena na upitnicima većih razmjera, poput istraživanja *YRBS* ili istraživanja *European Health Behavior in School-aged Children (HBSC)*, s druge strane, isto tako koriste samo jednu stavku za ispitivanje vršnjačkog zlostavljanja. Rezultati prevalencije vršnjačkog zlostavljanja proizašli iz naše studije usporedivi su s onima iz najrecentnijeg (2013./2014.) izvještaja istraživanja HBSC (16). Na primjer, u trenutnoj studiji, 13% muških ispitanika i 6% ženskih ispitanica počinilo je vršnjačko zlostavljanje u godini dana prije istraživanja. Među 15-godišnjacima u studiji HBSC, 10% muških i 4% ženskih ispitanika počinilo je vršnjačko zlostavljanje u 2 mjeseca koja su prethodila toj studiji, što je kraći vremenski raspon. Nadalje, iako bi za studiju bilo korisno da je korištena skala depresivnosti, naš upitnik mjerio je samo osjećaje tuge ili beznada i suicidalnu ideaciju. Studija YRBS u Sjedinjenim Američkim Državama koristi ove stavke na identičan način, kao indikatore depresivnosti.

Zaključno, naši rezultati konzistentni su s prethodnim istraživanjima u demonstriranju toga da vršnjačko zlostavljanje nije izolirani događaj. Trenutno istraživanje, prvo takvo u Hrvatskoj, pronašlo je snažnu povezanost između podržavanja normi tradicionalne maskuliniteti i

počinjenja vršnjačkog zlostavljanja. Profesionalci u sustavu obrazovanja imaju važnu ulogu u modeliranju društvenih normi koje ne podržavaju hiper-maskulinitet i nasilje (37). Nadalje, mladi koji zlostavljaju vršnjake vjerojatnije sudjeluju u drugim štetnim ponašanjima i imaju emocionalne probleme. Oni koji počinjavaju vršnjačko nasilje trebaju se identificirati rano i ovaj problem treba se rješavati uz puno razumijevanje da će ti isti mladi vjerojatno imati probleme u mnogim područjima svojih života.

5. SAŽETAK NA HRVATSKOM

Vršnjačko zlostavljanje i stavovi prema maskulinosti u hrvatskim školama: bihevioralne i emocionalne značajke učenika koji zlostavljaju druge

Sprječavanje vršnjačkog zlostavljanja od posebne je važnosti za stvaranje pozitivne i atmosfere prihvaćenosti u školskom okruženju. Ova studija usporedila je sljedeće karakteristike između učenika u hrvatskim školama koji su počinili vršnjačko zlostavljanje i onih koji nisu: spol, tip škole, obiteljsko blagostanje, negativnu emocionalnost, ponašanja koja ugrožavaju zdravlje i podržavanje tradicionalne maskulinosti. U ovom presječnom istraživanju provedenom korištenjem upitnika ispunjenih olovkom u sklopu istraživanja *Croatian Adolescent Masculinity Study* sudjelovali su učenici drugih i trećih razreda srednjih škola u Zagrebu ($N = 4072$).

U analizi su korištene deskriptivne metode i logistička regresija, zasebno za muške i ženske sudionike, kako bi se prepoznali konstrukti vezani uz počinjenje vršnjačkog zlostavljanja. Vršnjake je zlostavljalo više muških (12,7%) nego ženskih sudionika (5,8%). Među sudionicima koji su zlostavljali vršnjake značajno ih je više prijavilo osjećaje tuge i beznada, suicidalnu ideaciju, nošenje oružja, izostajanje iz škole zbog osjećaja nesigurnosti, pijenje alkohola, napijanje, iskustva vršnjačkog zlostavljanja u poziciji žrtve i podržavanje normi tradicionalne maskulinosti, nego među sudionicima koji nisu zlostavljali vršnjake. Proporcija muških sudionika koji su prijavili zlostavljanje vršnjaka nije se mijenjala u odnosu na tip škole: ženske sudionice su vjerojatnije zlostavljale vršnjake u dominantno muškim i miješanim strukovnim školama. Intervencije za sprječavanje vršnjačkog zlostavljanja moraju se usmjeriti na kompleksnost problema vezanih uz vršnjačko zlostavljanje. Učenici koji su prijavili zlostavljanje vršnjaka s većom su vjerojatnošću sudjelovali i u drugim štetnim ponašanjima ili imali emocionalne probleme. Potrebno je dodatno istraživanje podržavanja normi tradicionalne maskulinosti u drugim kulturama i uključenje tih saznanja u istraživanja o vršnjačkom zlostavljanju, a s obzirom na povezanost ovog konstrukta s češćom pojavom vršnjačkog zlostavljanja među muškim i ženskim učenicima.

Ključne riječi

vršnjačko zlostavljanje, bullying, mentalno zdravlje i nasilje, nasilje među mladima, maskulinitet

6. ABSTRACT IN ENGLISH

Bullying and Attitudes Toward Masculinity^{[1][2]} in Croatian Schools: Behavioral and Emotional Characteristics of Students Who Bully Others

Prevention of bullying is paramount to creating a positive and welcoming school environment. This study compared the following characteristics reported by students who had perpetrated bullying in Croatian schools and those who did not: gender, type of school, family wealth, negative emotionality, behaviors that may compromise health, and endorsement of traditional masculinity. Within the framework of the “Croatian Adolescent Masculinity Study,” second and third grade students of secondary schools (equivalent to tenth and eleventh grade in the United States) in the city of Zagreb ($N = 4,072$) completed a cross-sectional, paper-and-pencil survey.

Descriptive and logistic regression analyses were conducted separately for males and females to identify constructs associated with bullying perpetration. More males (12.7%) than females (5.8%) perpetrated bullying. Compared to students who did not report bullying others, significantly more students, who perpetrated bullying reported feeling sad or hopeless, having suicidal ideation, carrying a weapon, missing school because of feeling unsafe, drinking alcohol, getting inebriated, being victims of bullying, and endorsing traditional masculinity norms. The proportion of males reporting bullying others did not vary by type of school; females were more likely to perpetrate bullying in predominantly male and mixed-gender vocational schools. Bullying prevention interventions should address the complexity of problems associated with bullying others. Students who reported bullying others were more likely to participate in other harmful behaviors and have emotional problems. Endorsement of traditional masculinity norms should be further researched in other cultures and included in investigations of bullying perpetration, given its association with increased bullying among male and female students.

Keywords

bullying, mental health and violence, youth violence, masculinity

7. LITERATURA

1. Control and Prevention. Bullying research [Internet]. Atlanta, GA: U.S. Department of Health & Human Services, CDC; 2018 [pristupljeno 10.5.2018.]. Dostupno na: <https://www.cdc.gov/violenceprevention/youthviolence/bullyingresearch/index.html>
2. Hertz MF., Everett Jones S, Barrios L, David-Ferdon C, Holt MK. Association between bullying victimization and health risk behaviors among high school students in the United States. *J Sch Health*. 2016;85:833-42.
3. World Health Organization. Global status report on violence prevention [Internet]. Geneva: WHO; 2014 [pristupljeno 3.12.2017.]. Dostupno na: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/status_report/2014/report/report/en/
4. Rettew DC, Pawlowski S. Bullying. *Child Adolesc Psychiatr Clin N Am*. 2016;25:235-42.
5. Donovan JE, Jessor R. Problem behavior theory and problem behavior syndrome. U: R. J. R. Levesque (ur.), Richard Jessor. *The origins and development of problem behavior theory: the collected works of Richard Jessor*. Cham, Switzerland: Springer International; 2016. Str. 89-109.
6. Care International. *Engaging young men in the Western Balkans in gender equality and violence prevention: a case study*. 2012. Banja Luka: Care International; 2012.
7. Levant RF, Hirsch LS, Celentano E, Cozza TM. The male role: an investigation of contemporary norms. *J Ment Health Couns*. 1992;14:325-37.
8. Navarro R, Larrañaga E, Yubero S. Bullying-victimization problems and aggressive tendencies in Spanish secondary schools students: the role of gender stereotypical traits. *Soc Psychol Educ*. 2011;14:457-73.
9. Gini G, Pozzoli T. The role of masculinity in children's bullying. *Sex Roles*. 2006;54:585-588.
10. Pleck JH. The gender role strain paradigm: an update. U: Levant RF, Pollack WS, ur. *A new psychology of men*. New York: Basic Books; 1995. Str.1-32.
11. Levant RF, Wong YJ. *The psychology of men and masculinities*. Washington, DC: American Psychological Association; 2017.

12. Cook CR, Williams KR, Guerra NG, Kim TE, Sadek S. Predictors of bullying and victimization in childhood and adolescence: a meta-analytic investigation. *Sch Psychol Q.* 2010;25:65-83.
13. Stoddard SA, Varela JJ, Zimmerman MA. Future expectations, attitude toward violence, and bullying perpetration during early adolescence: a mediation evaluation. *Nurs Res.* 2015;64:422-33.
14. Vernberg EM, Jacobs AK, Hershberger SL. Peer victimization and attitudes about violence during early adolescence. *J Clin Child Psychol.* 1999;28:386-95.
15. Orpinas P, Horne AM. *Bullying prevention: creating a positive school climate and developing social competence.* Washington, DC: American Psychological Association; 2006.
16. Inchley J, Currie D, Young T, Samdal O, Torsheim T, Augustson L, i sur. Growing up unequal: gender and socioeconomic differences in young people's health and well-being. *Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: international report from the 2013/2014 survey [Internet].* Copenhagen: World Health Organization Regional Office for Europe; 2016 [pristupljeno 30.5.2017.]. Dostupno na: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/303438/HSBC-No.7-Growing-up-unequal-Full-Report.pdf.
17. Whitney I, Smith PK. A survey of the nature and extent of bullying in junior/middle and secondary schools. *Educ Res.* 1993;35:3-25.
18. Zaykowski H, Gunter W. Youth victimization: school climate or deviant lifestyles? *J Interpers Violence.* 2012;27:431-52.
19. Connell RW. Growing up masculine: Rethinking the significance of adolescence in the making of masculinities. *Soc Stud (Maynooth).* 2005;14(2):11-28.
20. Tippett N, Wolke D. Socioeconomic status and bullying: a metaanalysis. *Am J Public Health.* 2014;104(6):48-59.
21. Holt MK, Vivolo-Kantor AM, Polanin JR, Holland KM, DeGue S, Matjasko JL, i sur. Bullying and suicidal ideation and behaviors: a meta-analysis. *Pediatrics.* 2015;135(2):496-509.
22. van Geel M, Vedder P, Tanilon J. Bullying and weapon carrying: a metaanalysis. *JAMA Pediatr.* 2014;168:714-20.
23. Luk JW, Patock-Peckham JA, Medina M, Terrell N, Belton D, King KM. Bullying perpetration and victimization as externalizing and internalizing pathways: a

- retrospective study linking parenting styles and self-esteem to depression, alcohol use, and alcohol-related problems. *Subst use misuse*. 2016;51:113-25.
24. Modecki KL, Minchin J, Harbaugh AG, Guerra NG, Runions KC. Bullying prevalence across contexts: a meta-analysis measuring cyber and traditional bullying. *J Adolescent Health*. 2014;55:602-11.
 25. Peleg-Oren N, Cardenas GA, Comerford M, Galea S. An association between bullying behaviors and alcohol use among middle school students. *J Early Adolesc*. 2010;32:761-75.
 26. Golmaryami FN, Frick PJ, Hemphill SA, Kahn RE, Crapanzano AM, Terranova AM. The social, behavioral, and emotional correlates of bullying and victimization in a school-based sample. *J abnorm child psych*. 2016;44:381-91.
 27. O'Neil JM. Summarizing 25 years of research on men's gender role conflict using the gender role conflict scale: new research paradigms and clinical implications. *Couns Psychol*. 2008;36:358-445.
 28. O'Neil JM. The psychology of men. In E. M. Altmaier & J.-I. C. Hansen (Ur.), *The Oxford handbook of counseling psychology*. New York, NY: Oxford University Press; 2012. Str. 89-109.
 29. Sidani S, Guruge S, Miranda J, Ford-Gilboe M, Varcoe C. Cultural adaptation and translation of measures: an integrated method. *Res nurs health*. 2010;33:133-43.
 30. Brener ND, Kann L, Shanklin S, Kinchen S, Eaton DK, Hawkins J, i sur. Methodology of the Youth Risk Behavior Surveillance System. *MMWR Recomm Rep*. 2013;62:1-20.
 31. Levant RF, Rogers BK, Cruickshank B, Rankin TJ, Kurtz BA, Rummel CM, i sur. Exploratory factor analysis and construct validity of the Male Role Norms Inventory-Adolescent-revised (MRNI-A-r). *Psychol Men Masc*. 2012;13:354-66.
 32. Kato-Wallace J, Barker G, Sharafi L, Mora L, Lauro G. Adolescent boys and young men: engaging them as supporters of gender equality and health and understanding their vulnerabilities. Washington, DC: Promundo; 2016.
 33. Kim YS, Leventhal BL, Koh YJ, Hubbard A, Boyce WT. School bullying and youth violence: causes or consequences of psychopathologic behavior? *Arch gen psychiat*. 2006;63:1035-41.

34. Topper LR, Castellanos-Ryan N, Mackie C, Conrod PJ. Adolescent bullying victimisation and alcohol-related problem behaviour mediated by coping drinking motives over a 12 month period. *Addict Behav.* 2011;36(1-2):6-13.
35. Epstein J, Santo RM, Guillemin F. A review of guidelines for cross-cultural adaptation of questionnaires could not bring out a consensus [pregledni članak]. *J Clin Epidemiol.* 2015;68:435-41.
36. Orpinas P, Murray NG, Kelder SH. Parental influences on students' aggressive behaviors and weapon carrying. *Health Educ Behav.* 1999;26:774-87.
37. Barker G, Verma R, Crownover J, Segundo M, Fonseca V, Contreras JM, i sur. Boys and education in the global south: emerging vulnerabilities and new opportunities for promoting changes in gender norms. *Boyhood Studies.* 2012;6:137-50.

8. ŽIVOTOPIS

Natko Gereš rođen je u Zagrebu gdje je završio osnovnu školu. Nakon mature u 7. općoj gimnaziji započeo je studij medicine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Tijekom studija radio je kao demonstrator na Zavodu za fiziku i biofiziku te bio uključen u rad studentske udruge Croomsic kao dužnosnik za reproduktivno zdravlje. Studij je završio 2009. godine i odradio svoj obavezni pripravnički staž u Institutu za hitnu medicine Grada Zagreba, gdje je nakon toga radio kao liječnik u timu. 2010. osniva nevladinu organizaciju Status M gdje radi kao direktor do 2014., kada počinje raditi u međunarodnoj nevladinoj organizaciji Promundo kao programski dužnosnik.

Radio je s nekoliko agencija Ujedinjenih naroda, Centrom za kontrolu bolesti u Sjedinjenim američkim državama (CDC), Svjetskom bankom, a vodio je i praktikum za student u Školi za napredne međunarodne studije Sveučilišta John Hopkins. Nastupio je pred Općom komisijom za status žena u New Yorku, za što je pohvaljen od Pravobraniteljice za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske.

2013. godine upisuje doktorski studij Biomedicina i zdravstvo na domicilnom fakultetu, koji završava 2019. godine s temom *Značenje tradicionalne maskuliniteta u predviđanju ozljeda i nesreća adolescenata muškog spola*. Tijekom tog studija dobio je nagradu za najbolji doktorat u području javnog zdravstva na Danu doktorata 2017. godine. Tijekom studija redovito posjećuje Odjel za promociju zdravlja i zdravstveno ponašanje Koledža za javno zdravstvo Sveučilišta u Georgiji.

2013. godine započinje postdiplomski sveučilišni studij javnog zdravstva,

2018. godine započeo je specijalizaciju iz psihijatrije u Psihijatrijskoj bolnici *Sveti Ivan* u Zagrebu, gdje trenutno i radi.